

■ **Historietimen.** I år fejrer vi sammen med vores norske broderfolk 200-året for den norske grundlov "Eidsvoldforfatningen".

HURRA for Norge og de 200 år!

ORIGOs gamle chefredaktør (med stærke familiemæssige relationer til Sverige) sender (også) en k/særlig hilsen til Norge.

Morten Dalermoen fra Kongsberg har bygget en model af Eidsvoll (da.: Eidsvold) i Lego og fremvist den på Lego World-udstillingen i Bella Center i februar 2014. Der fik han rig lejlighed til at fortælle danskere (og svenskere der lige var taget over Bron) om historien bag Eidsvoldforfatningen. ORIGO fik også en snak med ham. Foto: kb.

Familien Norden

Brødre har det med at slås – også selvom de ikke kan undvære hinanden. Sådan har det også været i familien Norden hvor vi stadig kan skændes så det brager. Men alligevel hænger vi på en underlig måde tættere sammen end så mange andre nationer.

Norges flag 1814-1821

ner, måske tydeligst markeret ved korsbanneret som går igen i alle 5 nordiske landes flag. Og dette broderskab skyldes selvfølgelig at vi har en fælles historie, på godt og ondt, helt tilbage til vikingetid.

I mange år har vi i ORIGO med stort held, synes vi da selv, dyrket det norsk-danske samarbejde. Så vi vil gerne benytte anledningen til at feste sammen med vores norske venner i fejringen af deres grundlovs 200-årsdag. Også fordi den fik direkte indflydelse på hvordan vores egen kom til at se ud i 1849. – Men især fordi den blev grundlag for den frie tanke, for at kunne sige (også de videnskabelige) autoriteter imod med saglige argumenter.

Til lykke til Norge!

Dét der i gamle dage var et gensidigt befrugtende rigsfællesskab (tænk bare så forskellige personligheder som Holberg, Tordenskjold, Schlegel, M. C. Peterson og Hans Nielsen Hauge), er i dag blevet til et åndeligt fællesskab mellem to selvstændige nationer.

Ludvig Holbergs sarkofag i Sorø klosterkirke ble utført av Johannes Wiedewelt (1779) med marmor fra Hopsholmen (Marmorøyen) på østsiden av Nordåsvannet. Norsk Wikipedia.

Våpenskjoldet til Peter Wessel Tordenskiold. Tegnet av Peder Benzon Mylnius (1689-1745). Foto: Arne Kvitrud, 2009. Norsk Wikipedia.

Visse røster er undertiden fremme om at vi danskere bare er for meget med vores Dannebrog overalt i hverdagen. Indrømmet, vi fisker flaget frem ved enhver tænkelig og utænkelig lejlighed, lige fra fødselsdage over sportsbegivenheder til “sommer, sol og socialhjælp” i koloni- og parcellhushaven. Men med hensyn til fejring af nationaldagen, grundlovsdag, så ta’ til Norge, min far, så skal vi se løjer! Ingen i verden forstår at fejre “17.mai” som nordmændene, med “barnetog”, hornmusik, flag osv. I massevis!

Foto: Jostein Andreassen

Samarbejde

I kraft af et 400 år gammelt rigsfællesskab har vi danskere et særligt forhold til Norge. Og omvendt. Selvom visse nordmænd taler om “400-årsnatten” i den sammenhæng, er det altovervejende indtryk af vores indbyrdes relationer positive. Jeg kan hilse fra to af mine døtre som i flere omgange har arbejdet i Norge som hhv. læge og jordemoder, at i Norge taler man pænt om Danmark, og, som det ses af norsk presse, interesserer nordmænd sig jævnt hen ad vejen for hvad vi går og foretager os her nede i “flatlandet”. – OG netop i de senere år er det norske arbejdsmarked (med *Oljefondet* som behageligt rygstød) blevet mere og mere interessant for danskere i mange forskellige professioner.

OG som det fremgår af bladet her, har vi i ORIGO et forbilledligt samarbejde mellem “feldaber” og “flatlandsaper” om videnskabsteoretiske og etiske emner. Ja, vi kan vel tillade os at sige (med lidt feststemt selvros) at vi i dette dansk-norske samarbejde er et nødvendigt korrektiv til den selvbedøvende materialisme der almindeligvis ellers dyrkes i Norden.

Med det kristne livssyn som urokkelig grundvold.

Kristendom nødvendig forudsætning

En af ORIGOs kongstanker er at (gen)oplyse om den videnskabshistoriske kendsgerning at kristendommens skabelses-tanke er en nødvendig forudsætning for naturvidenskaben. – Teologien er alle videnskabers moder! – Ingen tvivl om at for danske Tycho Brahe og svenske Carl von Linné var Skabelsen den *causa prima* [den første årsag] de byggede deres videnskab på.

Og lad os, ved denne grundlovsfejring, tage demokratiet med. I Danmark har vi undertiden en diskussion om kristendommens betydning for demokratiet; om denne livsindstilling er en nødvendig forudsætning for sandt demokrati?!

I Norges tilfælde er der ingen tvivl: Bare den måde den norske grundlov, Eidsvoldforfatningen, blev til på, taler sit tydelige sprog om kirkens altafgørende betydning for demokratiets fødsel i den dengang nordlige del af rigsfællesskabet.

I 1814 var der ingen politiske partier af betydning der kunne bære en demokratisk forfatningsnedfældelse igennem. Så hvordan fandt man frem til folkets repræsentanter til den grundlovgivende forsamling? Jo, i kirkesognene ud over landet skulle menighederne vælge to valgmænd. Disse valgmænd skulle derefter i hvert amt (i dag: fylke) vælge repræsentanterne til Eidsvold. Noget tilsvarende skete i militæret. Den danske Prins Christian Frederik havde som mål at embedsmænd og bønder skulle være stærkt repræsenterede i Rigsforsamlingen. Altså gode norske, kristne mænd. Sådan gik det også: Blandt de 112 der gav møde på Eidsvold, var 57 embedsmænd, 37 bønder og 18 næringsdrivende. 25 kom fra byerne, 54 fra byderne og 33 fra hær og flåde.

Etikken

Hele sammenhængskraften i de nordiske samfund kan tilskrives den kristne fortid. Og selvom kristendomsopfattelsen hos os i dag kan se ud til at være i fri fald, er det meste af vores etik dog stadig dybt forankret i kristen tænkning, med næstekærlighedsbegrebet på førstepladsen. På dette princip hviler mange politikområder, lige fra sociallovgivning til ulandshjælp.

På et enkelt område kan man dog diskutere om vi ikke er faldet tilbage til gammel “vikinge-etik”. For 1000 år siden satte man uønskede børn ud. I dag har man mere raffinerede metoder. – Og forskelle i abortlovgivning er endog blevet brugt til kønssortering af fostre: Efter 12. svangerskabsuge har man i Danmark kunnet få oplyst barnets køn; og nogle har så benyttet sig af chancen til at vælge piger fra ved at tage til Sverige hvor abortgrænsen er 16 uger. Og med nye selvadministrerede blodprøver kan vi risikere “asiatiske tilstande” også i Norden.

I Danmark har vi endvidere udviklet en praksis med nakkefoldscanninger så der praktisk talt ingen børn fødes længere med Downs Syndrom. Her er indstillingen helt anderledes i Norge. Der er det stadig OK at få et Downs-barn.

Sproget

At nordmænd kan finde på at stave chokolade “sjokolade”, er for en dansker nærmest sproglig legemsbeskadigelse. På den anden side (af Øresund) undrer svenskere sig over danskeres udbredte brug af engelsk/amerikanske sprogbrug i hverdagen (især på IT-området). Og i Norge undrer de sig sikkert over danskernes mangel på tolerance over for dialekter. I det høje Nord respekterer man nemlig enhver dals dialekt hvor nynorsk den end måtte være.

I Danmark har vi jo “altid” haft en sprogkrig kørende, især mellem jyder og folk fra Djævleøen eller Kjøbenhavnstrup. (I Jylland er det ét fedt!) I både Norge og Sverige lader man folk der taler klingende dialekt, komme til orde på tv. Det er totalt utænkeligt i “faltlandet”. Kan man forestille sig en dansk tv-avis læst op på vestjysk? – Ska’ wi no et’ liiig! Denne

ORIGOs læservedledning i nordiske sprog

(Jf. den norske tekst i afsnittet "Historisk Baggrund")

LÆG MÆRKE TIL FØLGENDE, og læsning af ORIGOs norske tekster skulle gå som en leg:

Eller "lek". **1. regel, klusilsvækkelser:** Både svensk og norsk har skarpere konsonanter end dansk. Den sproglige dovenskab (?) i Dk. har gjort at mange af vikingesprogets skarpe kanter er slebet (no.: slipet) af. Dvs. t → d; p → b og altså k → g.

Jamen hov, den holder jo ikke. Norsk skriftsprog/ skriftspråk er jo yngre end dansk! – Men det er netop fordi det norske skriftsprog efter Unionstiden er ført delvis tilbage til den mere oprindelige form som også dansk havde inden den store adskillelse fandt sted i middelalderen. Så vi danskere skal altså "regne baglæns/baklængs", så dansk g altså bliver til k på norsk: vigtig → viktig, ud → ut, sag → sak.

2. regel: Ud med stumme bogstaver: begyndte → begynte; blev → ble; jf. næste punkt.

3. regel: Følg udtalen: "I 1809 blev selskabet for Norges Vel stiftet for at fremme ..." Læg mærke til at også på dansk udtales det understregede "at" [å]. Derfor synes nordmænd man lige så godt kan skrive det "å". – (at) have → (å) ha (ein have (nynorsk) er, som det ses, noget andet); blev → ble (ikke at forveksle med blei(ebarn)); sig [som hos Grundtvig tit rimer på "rig"] → seg.

4. regel: HUSK at "i" og "j" er samme bogstav: Så på norsk er "hej" blevet til "hei", "rejse" til "reise" osv. I øvrigt også "f" og "v", jf. at vi i Norden har bevæget os væk fra tysk v. Så "af" bliver på norsk til "av".

Andre ting:

- "der" bruges sjældent på norsk; aldrig i betydningen "som" og tit erstattet med "det": «Det var i utgangspunktet få som ønsket en oppløsning av unionen.»
- I modsætning til dansk markeres korte vokaler altid med dobbeltkonsonant: opp, press, slutt (mods. "slut" [slu•t] som betyder "ludende": «slut i ryggen»), rygg (jf. «reis og ryk!»), brutt av å bryte (da.: brudt af *at bryde*). – Endvidere afløser dobbeltkonsonant netop ofte stumme d'er på dansk: mand → mann («voksen person av hankjønn»); brudt → brutt; spids → spiss (jf. no. «spis» [spi•s] betyder ildsted, som på svensk), vundet → vunnet.
- Som på svensk forekommer også *dobbelt bestemthed* på norsk: «det samlende uttrykket», «den spirende norske nasjonalfølelsen», «den dansk-norske unionen», «den britiske blokkaden», «dette kravet» osv.
- Endnu en afsmittning fra svensk: Ordet "regering" udtales på dansk med hårdt g; men her gør Norge som man gør på mit svenske svigermodersmål: udtaler det med j-lyd; og for nu at gøre det tydeligt, *staves* det så med gj, altså

«regjering». Tilsvarende i ord som gjæring (gæring), gjøre (gøre), gjest (gæst), gjennom (gennem; OBS: endelsen *-nom* som også smager lidt af "svensk pølseret"), gjødsel (gødning) osv.

- Norsk genetiv med «til» (jf. engelsk *of*) (eks. fra andre af bladets artikler): grunntilstanden til karbon → karbons grundtilstand; summen av massene til beryllium og helium → summen af berylliums og heliums masser; å bestemme bevegelsen til disse 12 kjernepartikler → at bestemme disse 12 kjernepartiklers bevægelse; strukturen til dette store molekylet → dette store molekyles struktur.

- norske sine: Norge har et helt specielt forhold til de positive pronominer; som vi ser eksempler på andre steder i bladet her «... oversættelser af Wilder-Smith sine bøger.» og «... et justismord ... knekket helsa hans.» – Andre eksempler fra norsk: «Har du sett far min?» «*Jeg finner ikke veska mi* [ovenikøbet bøjet i køn: her fordi "tasken" er fem.], og *bussen min går snart?*»

- Norsk sjokolade-stavning: I Norge har man et helt specielt forhold til fremmedord: *alt* bør staves på norsk og absolut ikke på noget der ligner fransk: tradisjon, evolusjon, nasjon, administrasjon osv.

- a som bestemthedsendelse, i stedet for (den gammel-danske) endelsen -en, bruges tit -a: fjæra, boka og regjeringa (for fjeren, bogen og regeringen)

- Endelig, smid r'erne ud af bestemt form pluralis: «en regjering, regjeringen, regjeringer og OBS: regjeringene!»

- (Og som det ses af alle norske citater i denne box, bruger nordmænd »fiskebens-citationstegn« omvendt af hvad vi gør på dansk.)

Sprogfælder/sprogforbistring

Nogle ord er "farlige" i den dansk-norske forståelse: De ser ens ud, men betyder faktisk noget forskelligt:

<i>norsk</i>	<i>dansk</i>
frokost	morgenmad
lunsj	frokost
rar	underlig
artig	hyggelig, morsom
dytte	skubbe, puffe
høst	(også som gl. dansk) efterår
kar	også karl
dreng	(kun som svensk) karl, gårdskarl
lage	lave
lave	drysse ned i store mængder
løker (en løk)	(blomster)løg (pluralis)
mose	(sporeplanten) mos
myr	mose
maur	myre
skjønne	forstå
ved	(også, som svensk) brænde
slik [sli•k]	sådan, således, på denne måde
slikkeri, godteri	slik

Nordens korsbannere

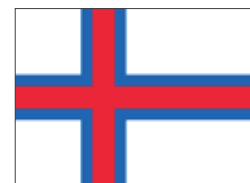
Det islandske flag

Det norske flag

Finlands flag

Færøernes flag

Dannebrog

De svenske farver

Ålandsøerne

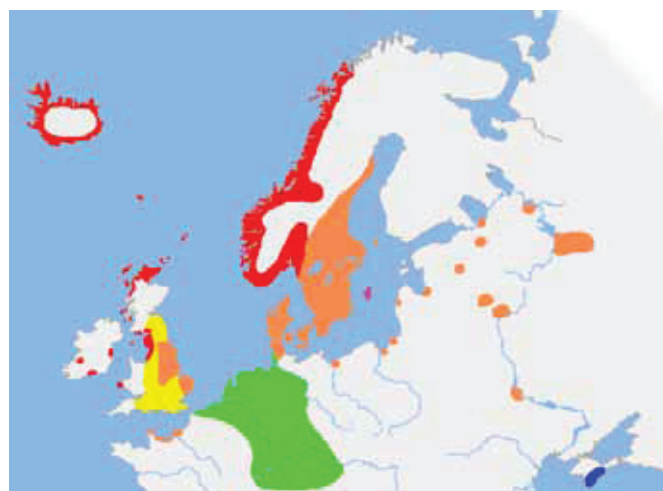
tv-sproglige ensretning har gjort at vi danskere har langt til Nordisk Råds målsætning om at vi i Skandinavien taler hver vores eget sprog – *og forstår hinanden*, vel at mærke.

Så selvom dansk tv har for (u)vane at tekste nordmænd, skulle det strengt taget ikke være nødvendigt. (Man kunne lige så godt tekste fra jysk; det forstår sjællændere og andet godfolk lige så meget af!) Vi har jo et historisk sprogfællesskab, og i kraft af det forstår vi hinanden meget godt. Så er det endvidere sjovt at konstatere at den norske grundlov er skrevet på dansk da man i dobbeltmonarkiets tid brugte det danske skriftsprog overalt i kongeriget. Og som et kuriosum kan nævnes at også i dag er der et udpræget samarbejde på det sprogpoltiske område. Det har fx udmøntet sig i at den nye danske tegnsætning (som Dansk Sprognævn anbefaler og ORIGO bruger), er inspireret af Norsk Språkråd. – Det samme gælder sikkert også den nye danske regel (fra RO12) om at fx udenfor/uden for altid kan skrives i ét ord (uanset grammatisk sammenhæng). På norsk har den salgs småord "altid" været i ét ord («innenfor»).

Skønt de nordiske sprog er gledet noget fra hinanden gennem årene, er der stadig ikke de store problemer for nordmænd at læse dansk. Og med lidt nordisk velvilje skulle det heller ikke være helt umuligt for os danskere at læse norsk. Dette faktum har så i ORIGO-sammenhæng den praktiske betydning at bladet kan udgive artikler på en skønsm blanding af norsk og dansk.

Arvefjenden

Siden Den lille Istid har arvefjenden været Sverige. Og det har været gældende i fodbold lige siden Gunnar NU's dage hvor Sverige tævede os efter noder i landskamp efter landskamp. Men da så Norge vandt en vigtig landskamp (husker ikke over hvem), og en norsk tv's rapporter udnævnte Norges landshold til "verdens beste", blev det pludselig Norge der var arvefjenden. Men det er og bliver noget historieløst kjøvenhavneri. (Sagt af en der er født op opvokset i Jylland.) Norge kan netop pga. de historiske rødder aldrig blive "arvefjenden".

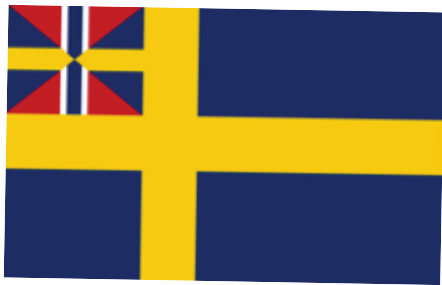
Den omtrentlige udbredelse af oldnordisk (no.: det norrøne språket) o. år 900. I de røde områder talte man vestnordisk og i de orange østnordisk. Det rosa område viser hvor man talte gammelgutnisk (gotlandsk), det gule oldenglsk og det grønne de øvrige germanske sprog som på den tid lå meget nærmere de skandinaviske sprog end de gør i dag. Det blå felt nede t.h. på kortet viser udbredelsen af Krim-gotisk. Kilde: svensk Wikipedia, artiklen **Fornordiska**.

Det vakte da også betydelig skuffelse i Norge da det danske statsautoriserede fjernsyn DR erklærede at under det netop overståede russiske vinter-OL "var vi alle *svenskere*". – Men Norge tog heldigvis hævn for dette forræderi mod de historiske bånd ved at indtage andenpladsen i medaljehøsten med i alt 26 (og med en vis afstand til Sveriges i alt 15).

Flaget

Også flaget indgår i historien om det historiske rigsfællesskab. Hvorfor ser det norske flag ud som det gør? Hvor kommer det blå kors fra? Det kunne jo være at også ORIGO-lærerne undrer sig lidt over det.

Ja, det første norske flag var faktisk Dannebrog “med norsk tilføjelse”. (Se side 4.) Nemlig det norske rigsvåbens løve. Men senere, da den dansk-norske konge havde holdt på den forkerte hest i Napoleonskrigene, og stormagterne tvang Norge i union med Sverige, blev Dannebrog i Norge udstyret med den blå farve fra det svenske flag. Hertil kom så at både Norges og Sveriges flag i unionstiden var forsynet med noget underligt krimskrams i øverste hjørne ind mod flagstangen. Dette krimskrams kaldte man “Sildesalaten”. Det var mere sjældent end kønt. Og så absolut ikke populært – og slet ikke i Norge!

«Hvad Norge var det skal det engang vordre», patriotisk postkort utgitt til hundreårsjubileet for Norges grunnlov 1914 med Welhaven-sitat fra Norges Dæmring (1834). Foto: Nasjonalbiblioteket. Norsk Wikipedia.

Karikatur fra den norske morskabsavis Vikingen, 1905. Den svenske statsminister Erik Boström som skrædder ved unionens opløsning. Kilde: svensk Wikipedia.

Historisk baggrund

Der er lavet en norsk hjemmeside der hedder «Eidsvoll 1814». På den finder man i menuen øverste t.v. en henvisning til «Mirakelåret 1814». Den virker ikke. Brug i stedet “LES MER” under afsnittet “1814 og Grunnloven”. Herfra kommer man til den “gamle” udgave af «Eidsvoll 1814». Vælg her menuerne «Mirakelåret 1814/Norge hevder seg» og find nedenstående oplysninger. (De anførte fremhævelser er ORIGOs.)

Årene før 1814 begynte det å spire en ny patriotisme i Norge. Dette medførte et aktivt press for en friere stilling i unionen med Danmark. Viktige deler av dette arbeidet var *kravene om eget universitet* og en egen norsk bank. Blant norske handelsborgere og embetsmenn var det i utgangspunktet få som ønsket en oppløsning av unionen med Danmark. Men alle ønsket at Norge skulle få en bedre stilling innenfor unionen. Kravene om bank og *universitet begynte å melde seg fra slutten av 1700-tallet*.

Selskabet for Norges Vel

I 1809 ble Selskabet for Norges Vel stiftet for å fremme næringsutvikling og *folkeoplysning* i Norge. Selskabet ble

raskt [det] (← her er en fejl i hjemmesidens norske tekst) samlende uttrykket for den spirende norske nasjonalfølelsen, med underavdelinger over hele landet. De presset på for at Norge skulle få en friere stilling i den dansknorske unionen. Selskapet fungerte også som en slags "skyggeregjering" for den danske statsadministrasjonen da kontakten mellom de to rikene var brutt av den britiske blokkaden.

Norsk universitet og bank

Selskabet for Norges Vel hadde universitetet som en fanesak. Universitetssaken var viktig for embetsmennene som bare kunne få utdanning i København, men også ledende handelsmenn som Bernt Anker, Jacob Aall og Herman Wedel Jarlsberg stilte seg i spissen for dette kravet. I 1809 utlyste Selskabet for Norges Vel en prisoppgave som ble vunnet av Nicolai Wergaland (bildet). Store midler ble reist gjennom en landsomfattende pengeinnsamling, og 2. september 1811 gav Fredrik 6. endelig tillatelse til opprettelsen av et norsk universitet i Christiania [Oslo]. [...]

Nicolai Wergaland

Disse opplysninger suppleres af Steinar Thorvaldsen:

Juridisk grunnlag for 1814

Forskning fra de senere årene har vist at den jus [da.: jura] som mennene på Eidsvoll benyttet seg av, hadde de stort sett lært som studenter ved Universitetet i København. Av de 112 som skrev den nye grunnloven på Eidsvoll, var 26 jurister og 15 teologer som alle hadde studert i København. Deres læremester i internasjonal rett var professor i statsrett Johan Fredrik Wilhelm Schlegel (1765-1836). Av Schlegel hadde juristene på Eidsvoll lært at når den eneveldige danske kongen etter Kieltraktaten i januar 1814 løste nordmennene fra eden fra 1661 og ga opp suvereniteten, gikk den tilbake til folket. Statsrettslig sto dermed det norske folk fritt til å forme en ny grunnlov våren 1814. Dette juridiske handlingsrommet ble benyttet. Den «hemmelige» danske professoren skal ha mye av æren for utformingen av den norske grunnloven. ■

Vil du vide mere ...

om den norske grundlov, se <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Lover-og-instrukser/Grunnloven-fra-1814/>

om Eidsvoll, se <http://www.eidsvoll1814.no/> hvor der også findes materiale (på norsk, så klart) til skolebrug.

Den "gamle" Eidsvoll-side findes på <http://www.eidsvoll1814.no/default.aspx?aid=9064654>

Året 1814 set fra forskelligt hold

■ og med forskjellig betoning. Oplysningerne er først & fremmest hentet fra hhv. dansk, norsk og svensk Wikipedia (originalsprøgene bibeholdt så læseren kan se betoningsforskellene; NB at dansk er så lidt repræsenteret, og at tysk og engelsk har et par tilføjelser!)

Redigeret af K. Aa. Back. [Redaktionelle anm.]

- 5 januari – Det danska fästet Glückstadt kapitulerar för svenskarna, varmed hela Holstein är i svenska händer, vilket ger en god utgångspunkt i fredsforhandlingarna.
- 14. januar – Freden i Kiel, fredsavtale mellom Sverige og Danmark-Norge. I freden tvingas Danmark avtræda Norge till Sverige i utbyte mot svenska Pommern. Därmed upphör den union mellan Danmark och Norge som har varat sedan 1380. Norrmännen vägrar acceptera fredsbestämmelserna.
- February 11 – Norway's independence is proclaimed, marking the ultimate end of the Kalmar Union.
- 16. februar – Stormannsmøtet på Eidsvoll avholdes
- 25. mars – Folkeeden og utvelgelsen til riksforsamlingen blir påbegynt.
- 4. april – Napoléon Bonaparte abdiserer og drar i eksil [jf. 12. april].
- 10. april – Riksforsamlingen trer sammen på Eidsvoll.
- April 11 – Napoleon abdicates unconditionally as Emperor of the French.
- April 12 – The Royal Norwegian Navy is re-established.
- 13. maj – Kong Frederik 6. begrænser trykkefriheden i Danmark kraftigt.
- 16. mai – Riksforsamlingen på Eidsvoll vedtar Norges grunnlov